

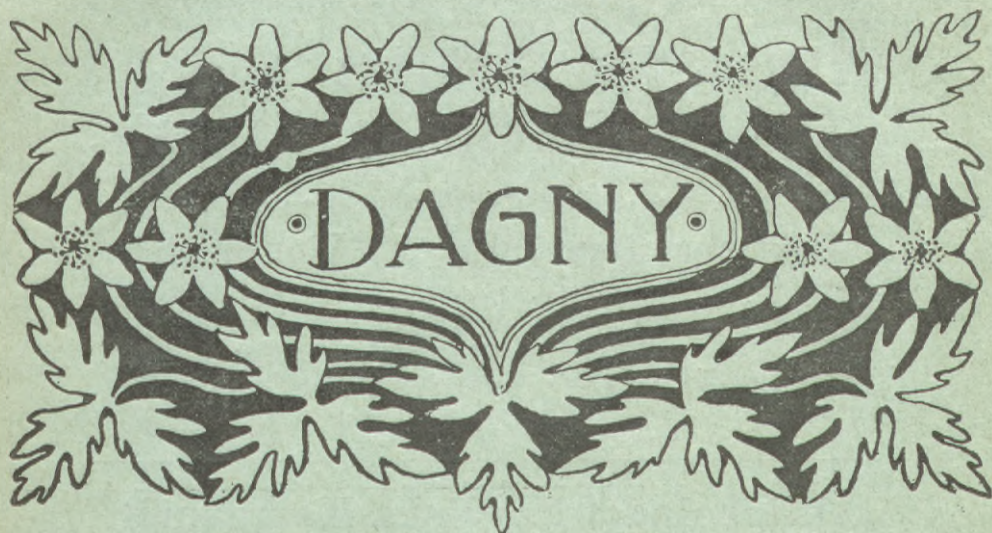
Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1903

Ny följd ♦ VI årg. Häft. 18—19

Mot Skafsår,

tryck, ömma fötter, försträckningar m. m. rekommenderas. Fil. Dr. P. Håkansson Salubrins af alla, som genom rätt användning lärt känna det. Partilager hos Geijer & C:o, Stockholm.

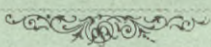
TIDSKRIFT FÖR SOCIALA ♦ ♦

OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN ♦ ♦ ♦

INNEHÅLL:

- ERNST LILJEDAHL: Ungdom och sedlighet.
- CLARA WAHLSTRÖM: »Jörn Uhls» författare.
- ALBERT HENNING: Två dikter.
- »När kvinnor gå till val».
- Litteratur: L. D., I Pagodernas land af Jane Gernandt-Claine. — L. D., Ljud i natten af Helena Westermarck. — L. D., Drift — förälskelse — kärlek af Th. Klaveness. — L. D., Feminismens moral af Frida Stéenhoff.
- Föreningsmeddelanden.
- Från skilda håll.
- Fredrika-Bremer-Förbundets stipendier.

SVECIA,

Solidt, tidsenligt Lifförsäkringsbolag. Ömsesidighetsprincip. — Svensk dödlighet.

Kontor: Regeringsgatan 40.

Olycksfall-försäkringsanstalten **GOTHIA.**

Afslutar olycksfallförsäkringar på liberalaste och tidsenligaste villkor.

Hufvudkontor: Regeringsgatan 40, 2 tr.

Hjälmsjönska Skatans

Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin.

→••• Största lager af •••←

Duktyger, Handdukar och Linnelärfter
till fabrikspris.

A.-B. Nordiska Kompaniet
Stureplan.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, linn- och yllestramatj.
passande för Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar m. m. Mönster ut-
hyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

OBS! Ändrad adress: Regeringsgatan 5.

Stockholms Läsesalongs Bibliotek och Läsesalar,

hvärest den moderna in- och utländska bok-, tidnings- samt
tidskriftslitteraturen och landsortstidningar finnas,

hållas tillgängliga:

hvardagar kl. 10 f. m.—9 e. m.

sön- och helgdagar kl. 2—¹/₂ 10 e. m.

25 Beridarebangatan 25.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolan's Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS! Särskild matsal för fruntimmer.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(*Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10--4*),

som under garanti af Stockholms Enskilda Bank åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter Stockholms Enskilda Bank därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Bikupan,

21 Klarabergsgatan 21.

Svenska fruntimmersarbeten: Hemväfda Gardiner, Nationaldräkter, Broderier, stickade och virkade arbeten, glöddritade artiklar, träsniderier, Dockor, Lampskärmar, Barnkläder, Förkläden, Mössor, Askar med modeller för »baby»-utstyrselar, Lappskor m. m.

Beställningar mottagas på Linneutstyrselar och alla slags fruntimmersarbeten. Märkning med broderi och bläck utföres.

Broderade Remsor.

Knypplade och virkade Spetsar finnas på lager.

Rekvisioner från landsorten expedieras skyndsamt och omsorgsfullt. Allm. Tel. 51 65.

Nyheter till Julen 1903

från Evang. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition.

- Frideborg.** Folkkalender för 1904 af Pastor *B. Wadström*. 38:de årgången. Kart. 1,25, klotb. 2 kr.
- Varde Ijus!** Missionskalender för 1904 af Professor *A. Kolmodin*. 12:te årgången. Kart. 1,25.
- Sådd på Guds åker.** Predikningar hållna i Blasieholmskyrkan af Hofpredikanten *Fr. Hammarsten*. Andra årg. H. 6 kr., v. b. 6,50, klob. 7 kr.
- Hvilostunder vid Guds ord.** Korta betraktelser för hvar dag i året, samlade ur *C. O. Rosenii* skrifter. Häft. 2 kr., v. band 2,50, klotb. 3 kr.
- För våra barn.** Fortlöpande bibelförklaringar vid morgonandakten af *Ada von Krusenstjerna*. Öfversatta och bearbetade af Hofpredikanten *Adolf Johansson*. Första delen. Häft. 2 kr., kart. 2,40, klotb. 2,75.
- Sök Gud** af *J. Jansen*, f. d. Kyrkoherde i Røken. Häft. 75 öre, kart. 1 kr., klotb. 1,50.
- Fridens väg.** Vittnesbörd af Seminarierector *Wilh. Norlen*. Häft. 1 kr.
- Du och ditt barn.** Några vänliga ord till föräldrar och uppfostrare af *H. I. Acreboe*. Häft. 50 öre.
- De protestantiska missionernas historia** af Professor *G. Warneck*. Med cirka 400 illustrationer. Häft. 6 kr., klotb. 7 kr.
- Missionsskrifter:**
- N:o 25. **Mina minnen som sjömansmissionär.** Af förre sjömanspastorn *Edv. Sundqvist*. Häft. 50 öre.
- N:o 26. **Ett och annat om kumamaerna.** Från Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens mission i Ostafrika. Af *August Andersson*, missionspastor. Häft. 25 öre.
- David Livingstone.** Missionär och Afrikaforskare. Efter säkra källor af *E. K.* Med porträtt. Häft. 1 kr., kart. 1,25, klotb. 1,50.
- Emanuella Carlbeck.** Spridda drag ur hennes lif och verksamhet, samlade af *H-a O.* Häft. 75 öre.
- Ljus och skuggor.** Rese- och vallfärdsminnen från Tyskland, Österrike och Schweiz af Komminister *Carl Skog* Utkommer i 7 å 8 illustrerade häften å 50 öre.
- Hittebarnet.** En berättelse från reformationstiden af *Margareta Lenk*. Öfversättning från tyskan. Häft. 2,75, kart. 3,25.
- Marsella af Rom.** En berättelse från den äldsta kristna kyrkan af *Frances Eastwood*. Öfvers från engelskan. Häft. 1,50, kart. 1, 75.
- Nina** af *Runa*, förf. till »Allt eller intet», »På Elghyttan», »Hvardagslif» m. fl. Häft. 1,50, kart. 2 kr., klotb. 2,50.
- Utan Gud i världen.** En berättelse ur det slovakiska folklivet af *Kristina Roy*. Häft. 60 öre, kart. 75 öre.
- Dolda krafter** och andra berättelser af *A—der* (Anna Öhlander). Med illustrationer af Jenny Nyström-Stoopendahl. Häft. 75 öre, kart. 1 kr.
- Virginia** eller Lärjungarna i Port Royal. En berättelse från Frankrike på Ludvig XIV:s tid af förf. till »De spanska bröderna» m. fl. Häft. 2,75, kart. 3,25.
- Ett lyckobarn.** Berättelse för ungdom af *Maria Liebrecht*. Häft. 40 öre.
- I lifvets vårdagar.** Fortsättning på »På vandring till morfar». Berättelse för barn och ungdom af *Anna Lejdström*. Illustr. af Jenny Nyström-Stoopendahl. Häft. 1,25, kart. 1,50.
- Bibliotek för de unga.** 9 nya häften n:o 118—126. Berättelser af *Runa, Vollmar, Aurelius* m. fl. från 10 till 25 öre pr häfte.

Musik:

Sammanringning m. fl. andliga sånger för en och flera röster med ackompanjement af piano eller orgel af *A. S—g.* Pris 2 kr.

Bilderböcker i utsökt vackert färgtryck:

- Vänner från landet.** Med text af *Marta Lagerfelt*. Inb. 1,50.
- Något att lära om djuren.** Pris 1,50.
- Här kan du få måla.** Pris 1 kr.
- I barndomsdag.** Med text af *Marta Lagerfelt*. Pris 1 kr.
- Små bilder från djurens värld.** Med text af *Marta Lagerfelt*. Pris 40 öre.
- Belöningskort och blomsterkort** i rikt urval till billiga priser.

Ungdom och sedlighet *)

Allt tal om ungdom och sedlighet förutsätter att den etiska människan är ett faktum, att det inom oss verkligen finnes en orubb-
lig klippgrund att bygga vårt lif på, och den grunden är *samvetet*. Mycket kan människan förlora, sin lycka, sin hälsa, sitt lif, sina auktoriteter, sin trosföreställning, men ett har hon alltid kvar, och det är samvetet. Vål är äfven detta underkastadt utvecklingens lagar — hvar stode mänskligheten om ej de sedliga begreppen undergått rening och fördjupning under tidernas lopp? — och vål har samvetets stämma i samma ögonblick individuella förtoningar, så att den enes plikt ofta bjuder hvad den andres förbjuder, och det är ett outgrundligt villkor för framåtskridandet att åsikterna måste brottas, men *att* samvetet talar i hvarje vaken stund af vårt lif, det är det konstanta hos oss. Menar någon på fullt allvar att han icke hör den rösten, så är han vigd till undergång. Han har då ingen sedlig ledning att hålla sig till.

Ungdom och sedlighet är alltså en kombination, som omöjligt kan undandraga sig en bestämd ideel lifsåskådning. Ty har man i anda och sanning försvurit sig åt materialismen, så ser man sin personlighet med dess innersta lif, som är den etiska viljan, sönderfallen i blindt styrda krafter, och jaget, det fria och odödlighets-trånande, blir ett ord utan mening. Då blir all s. k. sedlighet icke ett den fria viljans verk, utan resultatet af en slumpvis i vår varelse sammanträffande mängd af impulser inifrån och intryck utifrån utan någon förnuftig och viljebestämd enhet. Då är också ungdomens ärfda dispositioner för det onda befallande naturlagar, åt hvilka en hvar måste afstå sin frihet och skönhet. Då spela last och dygd ett hjärtlöst hasardspel om människans öde.

All frisk och löftesrik ungdom är lätt mottaglig för en ideel lifsåskådning, ty ungdomen är framför allt optimistisk, och idealitet och optimism äro tvillingfödda. Man kan icke tro på ett ideal utan

*) Föredrag hållet i K. F. U. M:s stora sal den 9 november 1903.

att också tro på möjligheten att en gång få hvila i dess sköte som en lycklig segrare. I denna ungdomens ideela syn på tillvaron äga vi den säkraste borgen för en allt intimare förbindelse mellan begreppen ungdom och sedlighet. Om också alla tiders ungdom berörts af laster, så torde dock hos hvarje lifskraftigt folk en senare generations ungdom alltid ha stått sedligt högre än en tidigare. Ty ungdomen är framåtskridandet och kan icke frångå sitt begär att med idealets måttstock mäta den verklighet, där de äldre ofta trifvas godt, för att i mycket finna den lumpen. De unge komma dragande med en ny tids nya tankar och äga rikare utvecklingsmöjligheter än de gamle. Lefnadsmodet gör kinden röd och ögat eldigt — det är i drömmeriets soliga år, de unge lefva med det långtande hjärtat hänfördt af allt som det begjuter med sin tros vigvatten. Ungdomen är de ljusa förhoppningarnas och de trosstarka känslornas gyllene ålder, och därför skref Viktor Rydberg, som själf blef yngre ju längre han lefde, de visa orden:

Bort med dem, som ständigt glömma
att hvad stort som världen såg
verkats har af späda krafter, späda
af en eldig håg!

Vill man då vinna inflytande hos ungdomen, så har man att tro på dess egna ideal. De unge behöfva ledning, ty de kunna lätt föras vilse af sin obekantskap med lifvets frestelser, men denna ledning får ej vara de tråkiga förmaningarnas moralkäx, utan bör taga formen af ett verkligt samarbete med de unge.

Hvad kunna då ungdomens vänner utträtta? Svaret på den frågan är omätligt innehållsrikt, men jag tror man kan hitta ljuskällan för en rätt belysning af frågan genom att gripa fatt i de klaraste ord, som yttrats om uppfostrans problem. De fälldes af vår främste barnpsykolog, Jesus af Nazareth, och riktades till de äldre. De orden voro: »Utan att i varden såsom barn kommen I aldrig in i Guds rike» och »den som förför den minsta af dessa mina små honom vore bättre att en kvarnsten bundes om hans hals, och han sänktes i hafvets djup».

Det finns ingen pedagogik, ingen vägledning för de äldre, hvilken går upp mot den, som strålar ur ett rent barnaöga. Det säger till den vuxna människan: se in i mig, jag är renare än du, och den som kände mig bäst har visat vägen till Guds rike genom mig. Men i mån som jag växer upp, blir jag lik dig — akta mig

då, så att den rena blick, med hvilken jag ser lifvet, icke blir beslöjad.

* * *

De äldre måste med andra ord rena det samhälle, i hvilket barnen skola insättas, och rena sig själfva. Frågan om ungdom och sedlighet hänvisar oss alltså till flera arbetsområden. Dels gäller det att arbeta på de sociala problemen genom en allt rättvisare belysning och handlingskraftigare utveckling af dessa problem, dels att verka för den enskildes fysiska, intellektuella och etiska förkofran — det är idrottens, folkbildningsarbetets och den sedliga missionens stora och *gemensamma* uppgift. Ty genom en god kroppsutveckling och en omsorgsfull hygienisk vård af hemmet och skolan underlättas det moraliska arbetet. Likaså om intelligensen höjes, ty kunskapen väcker samvetet. Sokrates' upptäckt är städse ny.

Vi måste visa de unge på det *sociala idealet*. Om vi verkligen vilja sedligt hjälpa dem, så måste de invigas i det sociala intresset, ty en människas sedlighet måste alltid inrymma förhållandet till hennes medmänniskor. Vi måste revoltera mot det åskådningssätt, som nu allmänt råder. Nu heter det, när en ung man skall välja sin lefnadsbana eller söka sig en brud: hur skall *jag* få det bra? Hur skall *jag* bli lycklig? Vi måste inviga de unge i den sanningen, att själfviskheten är den ljugande och olycksbringande principen hos människan, att tidens rastlösa jakt efter njutning och lycka är den moderna människan ovärdig. Det är *läran om lyckan*, som behöfver reformeras därhän, att all tro på en timlig eller evig himmel för mig och några liktänkande och ett timligt eller evigt helvete för mina andra medmänniskor blir ansedd som stridande mot människans innersta natur, hvilken fordrar humanitetens omsättande i lif. Vi måste säga de unge att den moderna människan icke kan omfatta vare sig pietismens lära om ett evigt helvete eller klass- och nationsförtryckets lära om den starkares rätt. Vi måste förkunna i hem och skola, att den enskildes behof af lycka *är* innerst ett sedligt behof, är, jordiskt sedt, så bottenlöst djupt, att ingen kan få det fylldt blott med sin lilla privatglädje, utan att det också måste fyllas af vissheten om andras lycka. Drömmen om ett Guds rike på jorden, om samhällets danande till ett tempel, där en hvar kan gå in med sin tacksamhet — det är det sociala ideal, vi ha att stödja ungdomen med. Kampen mot den frätande fattigdomen, mot allt slags förtryck, som icke kan hänföras

till det nödvändiga kulturtvånget, kampen mot okunnighetens, råhetens och liderlighetens mörka välde, kampen mot mannens brutala uppfattning af kvinnan som ett sinnligt njutningsmedel — all sådan strid är ett socialt sedlighetsarbete, värdt ungdomlig hänförelse. Och nya tecken visa, att man börjar inse detta. Jag hänvisar till fröken Anna Whitlocks uppsats »Social undervisning för ungdom» i Social tidskrifts oktoberhäfte för i år, där förf. redogör för det arbete, som planlagts för att meddela undervisning åt Stockholms kvinnliga ungdom i sociala frågor.

Hvarje samhällsklass har sina dåliga element, sina ligapojkar i blus eller frack. Öfverallt tigger och får osedligheten sitt lefvebröd, och det är svårt att säga hvar det djupaste förfallet råder. Men ett kan man säga och det är, att intet arbete är så trängande nödvändigt som arbetet på svenska folkets uppfostran till nykterhet och sedlighet. Därvid torde man särskildt böra dröja vid den kroppsarbetande klassen, icke därför att förfallet där skulle vara kvalitativt större utan därför att denna klass utgör Sveriges stora folkmajoritet och skall i farans stund bilda hufvuddelen af den värnpliktsarmé, som har att afgöra rikets öde. Dessutom bildar kroppsarbetarne flertalet bland dem, som uppbära Sveriges löftesrika industri.

Det är visserligen sant att släktets förädling icke afgöres genom en förbättring af dess yttre lefnadsomständigheter, men erfarenheten visar dock, att gynnsamma ekonomiska villkor i stort sedt befordra det socialt goda, om de ej äro så gynnsamma att de komma med rikedomens farliga frestelser, ty det fordras en verklig karaktär för att kunna moraliskt förvalta en stor förmögenhet. Den frestelsen ligger dock fjärran från våra arbetare. Det är fattigdomens ännu svårare faror, som hota många bland dem. Begär icke att *bostadsnödens* offer i våra större städer skola lämna samhället en lika sedligt stark ungdom som det goda hemmet förmår. Inneboendesystemet upplöser lätt familjebandet, och det hem, som icke är annat än ett mörkt och trångt kyffe, där tvånget att sammanpacka män och kvinnor i samma rum icke lämnar någon fredad vrå åt den kyskhetskänsla, som ensam kan helga lifvets intimaste förhållanden förtjäna ej namnet hem. Så bo omkring 20,000 arbetare i Stockholm; hvad under att ungdomen härjas af osedlighetsmikroben.

En annan social fara, som inverkar på ungdomens sedliga beskaffenhet, är de *minderårigas* öfveransträngande inom industrin. Riksdagen anslag ändtligen år 1900 medel till 8 yrkesinspektörsbefattningar, alltför få, ty de arbetsställen, som skola inspekteras.

uppgå till 17,465, och under år 1901 medhans också endast 2,410. Om »Grottekvarnen» innehålla yrkesinspektörernas rapporter, som årligen inlämnas till kommerskollegium för att i sammandrag vidare befordras till k. m:t, åtskilligt lärorikt för dem, som tro allt vara väl beställt inom vår industri. Så yttrar en inspektör, ingenjör D. Kempe, bland annat: »Hvad jag oftast fått göra anmärkning mot är att 11-, 12- och 13-åringar fått för lång arbetstid eller olaglig arbetsplats». Då minderåriga, som lagenligt ej få hållas till mer än 6 timmars arbete, haft *10 timmars nattarbete under hvarje natt*, hvilket varit fallet vid *flera sågverk*, har åtal anställts, och det har kostat styrelsen — fängelse? Förlust af medborgerligt förtroende? Nej. Det har kostat litet böter — från 20 till 50 kr! Och det är en småsak för ett bolag att en gång om året böta med en sådan summa. Glädjande nog har dock en del arbetsgifvare — och de blifva nog allt fler, om folkopinionen ej släpper denna fråga — ställt sig lagen till efter rättelse, och bevis finnes också för, att flerstädes inom vår industri, isynnerhet vid nyanläggningar, börja arbetsgifvarna inse både den sedliga och ekonomiska vinsten af goda anordningar för arbetarna.

Ungdomen bör ingalunda afhållas från arbete, ty sysslösheten är alla lasters vän. Men arbetet bör stå i öfverensstämmelse med de unges normala prestationsförmåga och hälsans kraf, tvänne synpunkter, som mycket väl kunna förenas med industriarbetet, när detta regleras af människokärlekens lagar. Af rik välsignelse för ungdomens sedliga uppfostran äro *arbetsstugorna* såväl i städerna som å landsbygden. När de långa vinterkvällarna breda sitt mörker öfver vårt land vill det lätt framkalla mörkmannen i svensken. Man samlas till andetomma nöjen, mest dryckeslag och kortspel, för att utfylla de långa kvällstimmarna, särskildt på landsbygden, där tillfällena till bildande förströelser äro sällsyntare än i städerna. De goda krafter, som bekämpa detta onda, äro bland andra våra folkhögskolor, som likt ljushårdar samla landtbefolkningens bästa element kring sig för att sedan tända bildningsglädjens många ljus i de tusen små hemmen. Vidare ha vi de populära föreläsningarna, som staten understöder med 100,000 kr. årligen, folk- och vandringsbiblioteken m. m. Ett af de bästa kampmedlen mot ungdomens råbetsinstinkter och lättjans frestelser äro arbetsstugorna, där barnen få lära sig att förfärdiga en mängd nyttiga saker för att vid återkomsten till föräldrahemmet fylla det med arbetsglädjens solsken. Så hade förra årets nöd i Norrhotten det goda med sig att idén

om arbetsstugorna, tack vare ett varmhjärtadt initiativ från Stockholm, blef omsatt i verklighet på flera ställen inom den vida och alltför isolerade landsändan.

* * *

En fråga af stor betydelse för ungdomen är *alkoholfrågan*, som står i ett mycket intimt förhållande till den sexuella frågan. De unge behöfva en grundlig undervisning i alkoholspörsmalet såväl angående rusdryckernas sociala ödeläggelse som alkoholgiftets kraftnedsättande inverkan på individens fysiska och andliga arbetsförmåga, en inverkan, som vetenskapen visat redan röjer sig vid ganska små och icke rusgifvande doser. Vi äga en rik och populärt hällen facklitteratur i alkoholfrågan, t. ex. de många böckerna af svenska namn sådana som Wallis, Almquist, Wretling, Silfverskiöld m. fl. samt finnarna Tigerstedt och Helenius. Nyligen har till tjänst för hemmet och skolan utgifvits en »lärobok om alkohol», skriven af dr och fru Helenius med förord af professor Curt Wallis. Den innehållsrika boken kostar blott 50 öre, och dess vetande borde assimileras af alla föräldrar, lärare och ungdomsvänner. Den svenska nykterhetsrörelsen räknar omkring 300,000 deltagare, hufvudsakligen från den s. k. underklassen. Där lågar ofta en fosterlandskärlek, som icke nöjer sig med basarer, tablåer och dylik patriotisk skådelystnad, utan omsätter patriotismen i en rättfärdighetsrörelse af imponerande dimensioner. Nykterhetsrörelsen har varit den makt, som af det »försupna svenska folket» gjort ett ganska dugligt släkte. Men mycket återstår ännu att uträtta. 6,000 människor bäddas årligen i en förtidig graf i vårt land på grund af rusdryckerna, tre fjärdedelar af våra fångar och troligen öfver hälften af alla fattighjon hafva råkat i sin olycka på grund af detta alkoholgift, som vinnings- och njutningslystnaden tillåter att fritt sprida inom samhället. Det vore godt om den s. k. öfverklassen toge en allvarlig kännedom om absolutismen, som numera icke får sin färg från asketismens öken utan bär på hälsans och lifsglädjens rosor. Ett faktum är, att alkoholen glödgar människans sinnlighet, och därför mena absolutisterna, att många föräldrar genom den gängse dryckesseden i hemmen grundlägga sina unga söners begär efter sinnliga retelser. Ty *ingen*, som begagnar sådana gängse sällskapsdrycker, hvilka vetenskapen utdömt (den vetenskapliga alkoholgränsen är omkring $2\frac{1}{2}$ procent och för den falla såväl våra gängse viner som öl, punsch, konjak och likörer), har kunnat undgå att

någon gång taga för mycket, om han också aldrig berusat sig, hvilket lyckligtvis numera allmänt anses som vanhederligt. Enligt prof. Kræpelins epokgörande vetenskapliga undersökningar nedsätter redan en ganska liten dos alkohol människans omdömesförmåga utan att berusa henne. Och däri ligger just faran för ungdomen. Det är i »nykter», men »upprymd stämning», som den unge mannen första gången låter draga sig till osedlighetens näste, ty han har genom alkoholen förlorat sin finare själfkontroll. En annan fara för ungdomen ligger i *tobaksbruket* som på sista tiden vunnit en förfärande utbredning i de ungas led. Ett af skälen härtill är röksedens insteg inom kvinnovärlden, ty när både mor och far tillåta sig ett dyrt och skadligt njutningsmedel, som barnen förbjudas, så vinnes föga med ett sådant förbud.

* * *

Till sist hafva vi att skärskåda *den sexuella frågan*, som är af den största vikt för de unges andliga och fysiska hälsa. Här samlar sig den kännande och viljande människan i sin personlighets centrum. Här berör hon ett område af sitt sjäslif, som står i den intimaste förbindelse med antingen det bästa eller rääste hos henne. I förhållandet mellan man och kvinna, yngling och flicka borde det skäraste, renaste, heligaste i människans väsen äga hemortsrätt, ty ur detta mysterium framgår ju hela den personliga världsutvecklingen. Släkte länkas vid släkte, samtid vid framtid, föräldrar vid barn — allt, som har och skall få mänskligt lif, väntar sin blomning och fruktsättning i den erotiska sällheten. Är förhållandet mellan könen sedligt, så blir släktet friskt och starkt, men är det osedligt, så blir vårt folk sjukt och härjadt för att till sist äfventyra sin nationella tillvaro, ty historien känner icke till någon barmhärtighet mot osedligheten.

För de flesta unga män är kampen för renhet deras svåraste strid, och skola de mer allmänt än hvad nu är fallet kunna reda sig, så måste alla hjälpmedel begagnas. För att hålla en frestande last på afstånd behöfver den enskilde först inse, att det är en last, som hotar honom, vidare måste han vara öfvertygad om det *värdelösa* i den ögonblicksnjutning, som lasten skänker, och till sist behöfver han en *tränad vilja* för att kämpa för sin själs frihet och skönhet. Här behöfver ungdomen hjälp af sådana män, som själfva lidit, kämpat och segrat, ty utan lidande i en eller annan form blir

ingens vilja renad i denna ofullkomlighetens värld. Smärtan är den eld, som säkrast renar människan.

Redan i barndomen kan dock mycket göras, som underlättar kampen för den blifvande unge mannen. Hemmet och skolan böra lära honom *aktningen för kvinnan*, och skolundervisningen bör rensas från alla barbariska rester af forna tiders ringaktning för kvinnan. Hon betraktades då som mannens egendom och sammanställes ju också i tionde budet med »oxen och åsnan», och äfven Paulus, som eljes yttrat många djupa ord i sexualfrågan, anser, att mannen är Guds ära, men kvinnan blott mannens ära. Ja, han säger rent ut, tydligen påverkad af den grekiska filosofin, att mannen ej är skapad för kvinnans skull, utan kvinnan för mannens. Det är blott Jesus af Nazaret, som i bibeln höjer sig öfver alla bibelförfattarna, till hvilkas intellektuella och etiska nivå pietismen gärna vill draga ned honom. Han satte kvinnan så högt, att hvarje man, som sökte henne med en oren blick, var en förbrytare. Denna kristna värdesättning af kvinnan är det *erotiska ideal*, som ynglingen framför allt annat behöfver i sin kamp. Det bör vara stjärnan, som lyser in i hans ensamhet och med sin renhetsglans omstrålar hans bästa och ljufvaste drömmar. Hvarje normal yngling bär på en djupt inboende kyskhetslängtan, som när den erotiska vårbrytningen kommer slår ut i rosenfärgade drömmar om kärlek och lycka. Fantasins finaste silkestrådar spinna sig till en drömbild af henne, hvars ögon han skall älska mest af all jordens skönhet, emedan de klarast visa honom en aflglans af det godas, sannas och skönas ideal.

Det sedlighetsnit, som icke väljer sin utgångspunkt i denna egenart hos den unga, ofördärfvade själen, får aldrig ungdomen med sig. Det predikar för tomma bänkar. Sedlighetsfrågan hör till Eros' domän, och ett problem löses ej utanför det område, där det existerar. I öfrigt ber jag få hänvisa till min uppsats om »Erotisk uppfostran» i Social tidskrifts nionde häfte för detta år.

Utom en grundlig och rent gifven undervisning i den sexuella frågan, lämpad efter elevens ålder, måste reformvännerna särskildt yrka på *idrottens* främjande bland vår ungdom. All heder åt våra lärare, men icke äro de i regeln det friska naturlifvets dyrkare i den utsträckning ungdomen begär och behöfver. Det medger ju icke deras tränga arbete, men för barnens skull bör ej det intellektuella elementet få så våldsamt som nu sker uttränga det berättigade krafvet på en rymligare plats å skolprogrammet åt den fysiska utbildningen. 8 å 10 timmars intellektuellt arbete och knappt

1 timmas kroppsöfning hvarje dag i en ålder, då människan framför allt behöver tumla kring bland stock och sten — är det en rimlig proportion? En harmonisk utbildning af ungdomen kan ej försiggå i våra läroverk med deras nuvarande hjärnträlande. Vi ha inga uppfostringsanstalter, blott lässkolor. Det är ju icke lärarnas fel, utan hela systemets. Mätte den i utsikt ställda läroverksreformen icke gå förbi denna viktiga sak!

I sista hand har den unge mannen att själf genomkämpa sin strid för det bästa inom sig. Han möter därvid i den sexuella frågan många skiftande och oförenliga åsikter, som torde kunna sammanföras i fyra hufvudgrupper: bohêmen, »radikalismen», pietismen och idealismen.

Bohêmen är den giftiga teorien om sinnlighetens obegränsade rättigheter. Läkarevetenskapen har klart visat, att denna teori leder till kroppslig och andlig depravation. Bohêmen är ungdomens farligaste frestelse, kulturutvecklingens grymmaste fiende och civilisationens brandrödaste skam. Den är tillika urkällan till de veneriska sjukdomarna, som jämte tuberkulosen och alkoholismen djupast härja det moderna samhället. På de mest lönlige vägar bana sig osedlighetens hemska sjukdomar väg till det kommande släktet, så att i denna fråga måste en hvar människovän skaffa sig upplysning, t. ex. genom ett studium af doktor E. W. Wretlinds innehållsrika arbete »Sexuella frågor ur medicinsk och social synpunkt». (Pris 1 kr.) Det är ett på grundliga studier och fakta byggt verk, som bör kunna »öppna ögonen på föräldrar, målsmän, arbetsgifvare och samhällsmyndigheter», till hvilka bokens förf. vänder sig liksom till den mogna ungdomen.

»*Radikalismen*» är den Ellen Keyska skolans teori. Namnet härrör som bekant från prof. Vitalis Norströms stridsskrifter mot denna åsikt, hans tankediga böcker »Ellen Keys tredje rike» och »Radikalismen ännu en gång», tvänne verk af bestående värde, ty hvem har i vår tid blickat så djupt in i lyckoproblemet som prof. Norström? För den bildade ungdomen är han en vägvisare såsom ingen annan nu lefvande här i landet.

Ellen Key har åt det erotiska skänkt ett större kraf på verkligt själssamlif mellan man och kvinna. Vacker och välgörande är hennes dröm om ett högsäte åt Eros i hvarje äktenskapligt hem, men hon håller icke hvad hon lofvar. Hennes erotik förmår ej höja sig till ett högre plan än det, där antingen besittningens självviskhet breder ut sina stulna häfvor eller den ändamålslösa försakelsen

skjuter sin kula för pannan. Jag talar ej om »de lycklige» — dem behöfva vi ej ägna ett ord. De kunna sköta sig själfva, och jag förstår ej det ömhetsöfverflöd Ellen Key ägnar dem. Det är »de olycklige» bland de unge, vi måste hjälpa. Oftare än någon anar drabbas våra unga vänner af »olycklig kärlek» — det är tysta, men genomgripande och tårvätta kriser i många människolif — och hvad har radikalismen att gifva dessa till hälsa och tröst? *Intet.* En erotisk kärlek utan mystik och öfvervärldsliga ingifvelser är i sorgens stunder icke bättre värd än att slungas i förintelsens svarta gap, ty den har bedragit människan och oläkligt sårat hennes tro på en sedlig världsordning, för hvilken ej det tysta hjärtat skulle behöft klappa förgäfvets. Med allt sitt rop på kärlekens rätt och styrka förmår radikalismen icke mer än att antingen *förytliga* själfva känslan till en instinkt, som i hvilket ögonblick som hälst kan likt fjärlin flyga till en ny blomma, eller också har erotikern att gå under i s. k. tragisk skönhet! Jag tror att *den* skönhetshungern är mycket måttlig hos en hvar bland oss. Den är i alla händelser ingen förnuftig princip. Men det är *förnuft* vår bildade ungdom kräfver af dem, som äga ordet i sin makt.

Idealismen, som skjuter upp ur människans oändlighetsdrift och fullkomlighetsbehof, kan däremot i försakelsens och sorgens stunder trösta de unge. Ty denna åsikt lär, att ingen sann kärlek är olycklig eller förvägrad löftet om genkärlek, som är människosjälens mest personliga behof. Men sann är icke kärleken, förr än den öfvergifvit självskhetens jordområde. Det finns en högre erotik än besittningens, en större tro på Eros än »den stora kärleken»; det är den *största* kärleken, som uppdagades med de orden: »varen fullkomlige». Idealismen vet, att begäret efter den älskades besittning ej i tio fall af hundra är en evighetslängtan in till hennes gudsbeläte, till det heliga hos människan, utan oftast en självvisk lystnad efter lycka, och ser därför i försakelsen af denna lycka den bästa återställaren af individens moraliska hälsa. Därmed menar ej idealismen att kärleken bör dödas, utan lär tvärtom, att det odödliga ej kan dödas, och därmed beröra vi *religionens* makt. Så blir Eros för ungdomen ingen mindre än Gud. Försakelsen är då ej längre ett tomhetens mörker, där all glädje slocknat, utan en sedlig kraft, som lyfter människan öfver tidens och rummets gränser upp i en andlig rymd, där allt är ljusst, men dit ingen når förr än hon lidit ihjäl sitt lägre jag. För genkärleken svarar då Gud, som åt hvarje man skapat en kvinna och åt hvarje kvinna en man för att

de, enligt Swedenborg, som skådat djupast i detta mysterium, måtte i evighet få lyckliggöra hvarandra utan att det sker genom stöld från en tredje part. Men den, som springer efter lyckan, blodar sina fötter förgäfves, ty det gifs ingen varaktig fröjd, som låter sig tagas. Den kan blott mottagas såsom en gåfva. Och den gåfvan ger sig blott som en öfverbyggnad på karaktären. Säg de unge, att kärleken är hela deras karaktär, och de skola lättare förstå, hvarför den ofullkomlige aldrig kan bli helt lycklig i sin kärlek. Och karaktären fullkomnas ej genom en erotisk egoism à deux, utan blott genom ett verksamt lif för andra. Men den äkta erotiska inspirationen kan adla ett sådant lif, när den kommer brusande som en orgelmusik från det öfversinnligas värld. Ellen Keys Eros saknar odödlighetsglansen i ögat, och därför blir ett knäfall för hennes lille piltgud ingen gudstjänst, såsom hon tror, utan en »själhåfvelse» af det förgängliga hos människan. Med all sin beundran för Ibsen och för kärleken har Ellen Key aldrig förstått Svanhilds ord till Falk i »Kærlighedens Komedie»:

Nu har jeg mistet dig for dette liv —
men jeg har vundet dig for evigheden.

Det är odödlighetsblicken på Eros, som ungdomen behöfver och hälst vill ha, ty den unga själen är i sitt morgonfriska tänkande vis nog att icke fatta ateismens dödsmedvetna erotik.

Pietismen står på sedlig grund, men sträfvar efter det omöjliga att lösa sedlighetsfrågan utanför det erotiska. Den skadar ofrivilligt de unge genom sitt ständiga predikande om att människan intet förmår af egen kraft. Den glömmar, att utanför vår egen själ finnes ingen kraft, som vi kunna verka med, och tron på vår sedliga vilja är, synes det mig, det bästa lof vi kunna ägna Gud. Det erotiska betrakta våra pietister ej sällan som ett nödvändigt ondt, menande att kärleken till en människa lätt drar den älskande från det, som är mer än det mänskliga. Idén är egentligen katolsk och har ju föranlett celibatets påbudande för den katolske prästen. Hos Pontus Wikner får denna åsikt sitt banesår, då han säger i »Allt eller intet», att om någon befarar, att han älskar en människa för mycket, så ligger alltid felet däri, att han älskar henne för litet, ty om kärleken ökas från det myckna till det oändliga, så når den in till den älskades gudsbeläte. Man och kvinna såsom två evigheter, lefvande i Guds sköte — det är grundtanken i Swedenborgs sublimes

erotik, och med sin renhetslängtan har äfven Wikner mäktigt bidragit att adla den erotiska spekulationen, äfven då han ej direkt syftat på könslivet.

* * *

I mån som idealismen vinner insteg bland vår ungdom skall Sveriges folk kunna se framtiden ljusare än hvad nu är fallet. Ty blott det ideala kan utveckla perspektivsinnet hos människan, så att hon ser bortom stundens frestelser hän mot de stora vidder, som religionen öppnar, icke genom en själlös tro på benhårda dogmer, som nu jaga många unga män bort från det religiösa vetandets hälsokälla, utan en religion, som är en tyst och helig makt i själens djupaste djup. Då kan religionen kullstörta den gränsmur, mot hvilken vår ändlighet suckar, och skänka oss oändligheten och fullkomligheten, dit kulturutvecklingen, trots allt, bär oss.

De andar, som djupast anat en sedlig världsordning, äro ungdomens bästa ledare. I Sverige ha vi bland andra haft Swedenborg, Viktor Rydberg och Pontus Wikner. Det fattas oss blott en Carlyle att skildra deras gärning i glödande och klara ord, som kunna rycka ungdomen med sig. Bäst te sig dock dessa våra nationalhjältar, som torde vara jämförliga med en Gustaf Wasa och Gustaf Adolf, i deras egna verk.

Hör Swedenborg:

Könskärleken söker änglakyskhetens himmel, där det icke gifves någon »kärlek till könet, utan kärlek till en af könet, hvilken ej annorlunda uppstår än då en ung man ser den jungfru, som är af Herrens försyn utsedd, och jungfrun den unge mannen». Där förenas tvenne makar för evigt i »det godas och sannas äktenskap, och kärlek och vishet äro de afkomlingar, som födas af detta äktenskap». Då »kyssa deras tankar hvarandra», och de älskandes själar tränga in i hvarandra »djupare och djupare i evighet».

Och Rydberg:

Utur ödesdjupen fram
många källor välla.
En är bittert hälsosam:
det är sorgens källa.
Väl jag vet, du käre vän,
att du dricka skall ur den,
men för lastens brunnar
Gud beskydde Gunnar.

Och Wikner:

O, om du visste, hvad jag älskar *renhet*, hvad min själ trängtar efter den! Rena anletsdrag, en ren stämning, ett rent öga, en ren känsla, en ren vilja, dessa äro för mig drag af himmelen.

Och Jesus af Nazareth, den störste:

Saliga äro de renhjärtade, ty de skola se Gud.

Ernst Liljedahl.

»Jörn Uhls» författare.

Nästan med ett slag har författaren till »Jörn Uhl» förskaffat sig ett namn inom den litterära världen. Ej blott genom hela Tyskland utan vida utanför dess gränser har hans nordfrisiska folkepos oafbrutet fortsatt sitt triumftåg, och det är ej ofta man inom litteraturen har att uppvisa ett motstycke till denna oerhörda framgång. Då »Jörn Uhl», som bekant, icke är ett förstlingsverk utan kan betraktas som ett fullmoget alster af en så småningom sig utvecklande skaparförmåga, torde det vara på sin plats att vid en studie öfver Gustav Frenssens framställa en kortfattad öfversikt äfven af hans föregående arbeten.

Det var vid midten af 1890-talet han såsom präst i Hemme i Holstein skref sin första roman »Die Sandgräfin»*) Ehuru författaren redan var en man på några och tretti år, bär denna bok alltigenom en ungdomlig prägel. Den skildrar hur en adelssläkt med urgamla anor utan eget förvällande af en skurkaktig förvaltarfamilj, som fordom varit i dess tjänst, drifves till undergångens brant. Det är den sista kvinliga telningen af den grefliga slakten von Knee som efter sin gamla fallfärdiga fäderneborg högst uppe på dynen fått benämningen »sandgrefvinnan». Hon och ende sonen i den trolösa förvaltarfamiljen äro af ödet bestämda att afvända olyckorna från den Kneeska slakten. Efter många förvecklingar ingå de båda äktenskap med hvarandra och bidraga sålunda till försonande af den gamla skulden.

»Die Sandgräfin» framställer ej, som Frenssens båda senare arbeten, bilder ur det verkliga lifvet. Den vimlar af orimligheter

*) Utgifven i Stockholm 1903 under titeln »Sandgrefvinnan». Öfversättning af G...e.

och omotiverade händelser, är med ett ord en *roman* i detta ords sämre bemärkelse.

För att blott anföra ett par exempel: Vid ett oväder störtar det gamla tornet vid branten af Witte Knee ned i afgrunden, och i dess fall för stormen i händerna på bokens hjältinna ett hitills i ruinen doldt gulnadt papper, där hon får läsa bekräftelsen på sina dunkla aningar rörande släktens föregående öden. Och just i det ögonblick, då det gamla adelsgodset till följd af hopade skulder är bestämdt att gå under auktionsklubban, inträffar räddaren, den usle förvaltarens ädle son, som i många år vistats i Amerika för att ej behöfva vara vittne till sin fars bedrägerier. Naturligtvis har han under årens lopp blifvit en rik man; nu gör han högsta anbudet och räddar så egendomen åt den olyckliga familjen. O. s. v., o. s. v.

I trots af alla onaturligheter, hvilka ej göras mera njutbara af den dåliga svenska öfversättningen, har dock »Die Sandgräfin» ett och annat, som gör att den gamla sanningen *ex ungue leonem* äfven här kan äga sin tillämpning.

Spårar man icke t. ex. i den präktige Kristian Möller en värdig föregångare till Heim Heiderieter och Jörn Uhl? Och är det ej en äkta skald, som här meddelar den underbart sköna, af folkpoesi genomväfda legenden om Trude Groode?

Framför allt är det dock i naturskildringarna som en stark och originell skaparkraft röjer sig. Med en realism, som erinrar om gamla holländska mästares taflor, målar författaren marsklandets böljande hveteålt, de hvitskimrande dynerna och den af granar omgifna gamla borgruinen. Det är sitt hemlands natur han här skildrar, och midt under de romantiska händelsernas gång hör man liksom en aflägsset brusande orkester de oupphörliga böljeslagen från Nordsjön. Här spåras i sitt frö den episka framställning, som i »Jörn Uhl» nått sin fulla mognad, och i detta afseende är boken onekligen ett lofvande förstlingsarbete.

* * *

Några år efter »Die Sandgräfin» utgaf Frenssen 1898 i Berlin sin andra roman »Die drei Getreuen», där han med ens gör språnget från trefvande nybegynnare till konstnär. Här märkes föga eller intet af löst hopfogade orimligheter; händelserna utveckla sig i allmänhet naturligt och i samband med personligheterna, som ej äro konventionella romanfigurer utan fullt utpräglade individer

»Die drei Getreuen» är en fin teckning af det mänskliga sjäslifvet, utförd på grundvalen af kraftigt verkande sociala förhållanden och framställd inom ramen af en storslagen natur.

Egentligen förefaller »Die drei Getreuen» som en enda variation öfver det gamla temat »Lyss till granen vid din moders hydda!» Grundtanken i boken synes vara denna: hvarje människa, som öfvergifver sin fosterbygd, sviker sin ungdoms ideal och förlorar fäste till sitt inre; först då hon åter inträder i det rätta förhållandet till hembygden, sin ursprungliga moder, återvinner hon frid och harmoni.

Författaren har på ett lyckligt sätt löst sin ingalunda lätta uppgift att på en gemensam psykologisk grundval utveckla karaktärernas mångfald. Hvilken olikhet företer t. ex. ej Heim Heiderieter, den opraktiske drömmaren, mot Franz Strandiger, i hvars härskar-natur de dåliga böjelserna till en tid förkväfva hans många goda egenskaper! Den tredje, Andrees, är af författaren tecknad med största omsorg. Hos honom framträder starkare än hos de båda andra striden mellan det goda och det onda.

I »Die drei Getreuen» meddelas en bild från det sociala lifvets område, som åt boken förlänar betydelsen af en kulturskildring. Författaren röjer här sin fina uppfattning af folkets lif, och det är en hel stamtrupp af originella kärnmänniskor, som framställes.

Vida mer än i Frenssens föregående arbete röjer sig här hans styrka i naturskildringarna. Äfven i »Die drei Getreuen» låter Nordsjön förnimma sitt oupphörliga böljesvall, men icke längre som en i fjärran ljudande dämpad melodi; här griper den med rent personlig kraft in i händelsernas gång. Det är hafsfrun, som lockar Maria Landt i det dunkla djupet; öfver hafvet färdas Andrees till den fjärran ö, där han ämnar börja ett nytt lif; af vågorna slungas Franz Strandigers farkost mot kusten, och detta skeppsbrott blir för honom vändpunkten till något bättre. Vare sig att aftonsolen speglar sin rodnande bild i dess lugna yta eller att hemlighetsfulla makter försätta det i uppror — öfverallt skönjes detta haf, som både i storm och i hvila hos sig har något af dämonisk kraft.

Men icke långt från hafvet ligger vid randen af heden Heim Heiderieters halmtäckta boning, hvars dunkla, nedrökta rum gömma en hel värld af hemtrefnad och poesi. Här dväljes Heim med de klara ögonen och det lockiga håret, han som lifvet igenom bevarar en barnasjäl och därför särskildt är barnens vän. I denne man, som efter att länge ha sett sitt lefnadsmål dunkelt hägra i fjärran, sent om-

sider finner det och blir på en gång bonde och skald, har Frenssen skildrat sitt inre lif, sin utveckling som diktare. Lik Fridolin besluter han sig för att »gräfvä både i jorden och i böckerna»; hvad han som skald låter höra är dels »allmogelåt» dels »herrskepssång», och det är därför han blir förstädd af alla.

En och annan ansats till alltför starkt färglagd romantik spåras visserligen äfven i detta arbete. Men i sin helhet är »Die drei Getreuen» ett konstvärk af hög rang, som hvad formens koncentration, hvad friskhet och säker konturteckning angår är fullt jämförligt med, om ej rent af öfverlägset, författarens senare berömda arbete.

* * *

»Du måste skriva något allvarligt, sådant som håller att taga på. Något om synd och sorg, om hembygd och fosterland, om trogen kärlek och redbart arbete. Något för den stora allmänheten, sådant som både bildade och olärda gärna läsa».

Så låter författaren till »Die drei Getreuen» Eva Walt säga till sin unge make, Heim Heiderieter, då de båda nygifta på väg till hemmet komma att tala om framtiden. Och redan förut hade Heim en gång i ett anfall af tvifvel på sin diktareförmåga utbrustit: »Det måste bli något annat än detta!»

Och »Jörn Uhl» såg dagen!

I detta verk har Frenssen nått det mål han uppställt för sig. Denna berättelse om viljans och ihärdighetens segrande kamp mot yttre svårigheter är hvad djup och mognad beträffar utan gensägelse det förnämsta han hittills åstadkommit. Grundtanken i denna bok röjer onekligen en viss släktskap med hans föregående arbete. Och dock är »Jörn Uhl» en i sitt slag enastående företeelse, som till viss grad förtjänar att granskas fristående från författarens föregående litterära utveckling.

Jörn Uhl, bokens hjälte, är en skygg och sluten natur. Tiggande låter han de tyngsta slag drabba sig, men denna passivitet är endast en yttre sida af hans väsen. Grunddragen i hans karakter äro en stark vilja, sedlig, dugande kraft, ansvarskänsla och fasthet, och det är detta, som kommer honom att segra öfver frestelserna. En reflekterande, grubblande anläggning förenar sig på ett lyckligt sätt med ett praktiskt förstånd, och ur det forskningsbegär, som ingalunda lär vara sällsynt hos marsklandens bebyggare, uppstår längre fram hans håg för matematik och astronomi. Redan

hos gossen röja sig dessa anlag, då han om kvällarna bygger en bro af Wieten Penns sax och därunder, fantasilös som han är, gör kritiska inlägg mot de sagor den gamla tjänarinnan berättar för barnen.

Så föres Jörn Uhl på vägar, hvilka mer och mer tyckas af lägsna honom från det mål, hvaråt hans anläggning visar.

Hans försök att inträda i lärdomsskolan misslyckas, då fadern försummat låta honom skaffa sig nödiga förkunskaper. Men med förtviflans mod vänder sig gossen efter detta första nederlag mot en annan uppgift. Ung, som han är, lägger han på sina axlar omsorgen om gården, som genom hans i dryckenskap försjunkna familj blifvit helt och hållet försummad, och inpräglar djupt hos sig de ord en gammal granne en gång talat till honom om nykterhet, arbetsamhet, sparsamhet och klokhed. Detta den gamla bondens »evangelium» blir för framtiden Jörn Uhls lösen.

Hans lidelsefulla kärlek till flickan vid sandgropen, »die Sandeern», lämnar bittra spår i hans unga själ. Han blir skygg och ordkarg samt föresätter sig att förbli ogift, ej af kvinnoförakt utan därför att han ej anser sig värd att äga en maka. »Vid den tiden», säger författaren, »liknade hans inre en gammal landskyrka genom hvars fönster solstrålarna blott sparsamt intränga och där skymning och dunkel härska. Men längst i koret brinna klara ljus på det gyllene altaret». Beslutet att isolera sig från världen, att spara och på gamla dagar slå sig i ro på en liten gård ger honom ett drag af brådmogenhet och pedanteri.

Han går i kyrkan, därför att han håller på gammalt skick och därför att Gud tycktes honom hafva något »gammalmodigt» hos sig, alldeles som fallet är med honom själf; men de torra själslösa predikningarna tillfredsställa honom i grunden ej, hans inre opponerar sig mot denna abstrakta kristendom.

Men allt, som försiggår inom honom, hålles djupt förborgadt i hans själ. Midt under kasernlifvet i Rendsburg, där han genom redbarhet och duglighet förvärfvar sig aktning af förmän och kamrater, måste han tillstå, att han aldrig kan skratta riktigt, att hans drag äro liksom stelfrusna. Samma slutenhet bibehåller han under kriget och efteråt.

Först vid det tillfälle, då Jörn Uhl efter olyckshändelsen, som gör hans far till krympling, själf öfvertager förvaltandet af gården, visar sig hos honom tecken till en inre förändring. Han, som hittills blott litat på sig själf, öfverväldigas af ångest inför den jätte-

uppgift, som nu lägges på honom, och känslan af ringhet och oförmåga drifver honom för första gången att söka hjälp hos Gud. Ännu inskränker det sig dock endast till ett öfvergående intryck. Under bemödandet att rädda den af skulder tyngda gården utvecklar sig Jörn till en tid som en sträng och härsklysten man.

Han blir en arbetsträl, som hvarken unnar sig själf eller andra hvila eller vederkvickelse. Till och med solstrålen i hans lif, Lina Tarn, hans första hustru, som sjungande förrättar de tyngsta sysslor och hvars inre gömmer en värld af kärlek, når endast till den slutna dörren af hans själ.

Efter hand drabbas Jörn Uhl af det ena olycksslaget efter det andra: hans hustru dör, hans skördar förhärjas. Den ensamme mannen håller nu räkenskap med sig själf. Hela hans lif förefaller honom uppfyllt ej allenast af möda och arbete utan af synd och villfarelse, och skuldkänslan drifver honom att nedlägga sin börda vid Förbarmarens fötter.

Men nu återtager han ej mer denna börda, såsom han gjort vid ett föregående tillfälle. När blixtrålen lagt gården i aska och den gamla fadern dött, då drager Jörn Uhl som en utfattig man till sitt inre frigjord man bort från de rykande ruinerna. Han har lösgjort sig från det, som ända hittills varit hans afgud, och han utbrister:

»Nu låter jag Uhlgården och alla bekymmer för densamma fara. På femton år har jag inte haft någon söndag. Jag har varit en arm och olycklig människa, men nu vill jag söka återfå min själ, som jag haft gömd på detta ställe».

Här skulle vi nu med lugn — och allra helst — ha sagt farväl åt Jörn Uhl. Ingen hade egentligen behöft berätta oss mera om honom; vi veta ju, att han framgått som segrare ur den hårda kampen, att hans inre varelse fått fäste, att han kommer att utveckla sig till en ny människa. Tyvärr har dock författaren ej inskränkt sig att i några få konturer häntyda på Jörn Uhls slutliga öden; vid läsningen af bokens senare del erfar man därför samma känsla af besvikenskap, som då man i kyrkan tror sig ha hört slutet af en god predikan och predikanten i stället börjar om på nytt. Denna senare afdelning är afgjordt den svagaste.

Bredvid Lena Tarns ungdomsfriska, poetiska uppenbarelse värkar Lisbeth Junker skäligen matt, och beskrifningen på hennes och Jörns närmande till hvarandra saknar ursprunglighet och färg. Man kan äfven fråga, hvarför Heim Heiderieter, som ej förut i bo-

ken blifvit omnämnd, plötsligt så omotiveradt uppenbarar sig för att berätta en alltför lång historia. Skildringen af den olyckliga Elsbes hemkomst — naturligtvis på själfva julaftonen! — värkar alltför romantisk, hvarjämte åtskilliga af bokens personligheteter, t. ex. »die Sandeern», då hon tar afsked af Jörn, tala ett alltför konstladt språk. På tal om bokens svagheter torde med fog en invändning äfven kunna göras mot de många episoder, som äro inflätade i händelserna och som genom sitt stora antal och sin bredd göra alltför starkt intrång på enheten, ehuru flera af dem onekligen höra till det finaste boken har att uppvisa.

Huru föga störande invärka dock ej de ofvan påpekade skuggsidorna på det intryck man får af arbetet i dess helhet! Huru mäktigt värkar ej denna framställning af en människas seger öfver sig själf midt under de största yttre svårigheter! Med den sunda uppfattning, som är kännetecknande för författaren, låter han sin hjälte ej stå alldeles allena i striden. Vid sin sida har han Wieta Penn, den trogna tjänarinnan, som alltifrån de moderlösa barnens späda barndom vakat öfver dem och sökt skydda dem från faderns och brödernas förråande inflytande, samt Thiess Thiessen, filosofen i bondekläder, som intill lefnadens afton bevarar sitt barnasinne. En annan af Jörn Uhls bundsförvanter, den förste som lär honom att på ett lefvande sätt fatta kristendomen, är den unge pastorn, han som hvarken är dogmatiker eller fanatiker utan rätt och slätt kristen.

* * *

I Frenssens föregående arbeten, särskildt i »Die drei Getreuen», framträder en religiös grundstämning, men först i sitt senaste verk har han helt öfvervunnit sin benägenhet för det tendensartade, hans behandling af det religiösa verkar här mera osökt. För »Jörn Uhls» författare består kristendomen helt enkelt i det barnaförtroende till Gud, den tro på det godas seger, som sätter oss i stånd att i ödmjuk hängifvenhet tjäna vår nästa. Hur man sedan formulerar detta betyder ej så mycket: att *leva* ett kristligt lif är högre än den vackraste bekännelse i ord. Till denna idealistiska åskådning, som i mångt och mycket erinrar om Goethe, ansluter sig ett sedligt medvetande och en rik lifserfarenhet.

Men äfven som konstverk betraktadt intager »Jörn Uhl» en betydande plats. Boken rör sig ej inom ett stort område och ger sig ej ut för att pejla alla det mänskliga lifvets djup, men ur den

samma strömmar oss till möte en doft af vårfrisk grönska, och åter och åter måste man beundra författarens psykologiska blick för såväl den sociala som den individuella sidan af folklifvet. Till formen utmärker sig detta arbete liksom det föregående för fyllighet, rikedom, kraft och individualitet; det är den kända Frenssenska stilen, som här nått sin fulla mognad. En stark åskådlighet ligger öfver de bilder, som här upprullas; särskildt må bland dem framhållas barnfesten i Sankt Mariendonn och den gamle Klaus Uhls sista stunder, då döden i personlig gestalt kommer att hämta sitt offer. Detta personifierande af naturkrafterna är något för Frenssen karaktäriserande, i natursymboliken ligger hans styrka, men han är ej mindre lycklig i framställningen af det älskliga, det veka. Så höra skildringen af mänskensnatten, då Jörn och Lena tillsammans betrakta stjärnhimmeln, till en af bokens äkta pärlor.

I sin helhet betraktad är »Jörn Uhl» en rik, egendomlig företeelse, ett stycke människolif i konstnärlig belysning. Den är ett verk af en framstående diktare, hvilken uppvuxen i enkla förhållanden såsom präst i en liten landsförsamling, lärt sig älska det folk, från hvilket han hästammar och studera dess lif. Oafsedt det värde boken i sig själf äger, kan man säga, att tidpunkten för dess utgifvande var synnerligen gynnsam. Den har i sin mån bidragit att tillfredsställa de kraf på djupare uppfattning af lifvets verkliga mening, hvilka särskildt denna tid gjort sig gällande inom konst och litteratur; och häri ligger väl till en del förklaringen till dess oerhörda framgång.

Många skilda meningar ha blifvit uttalade om detta arbete — kanske dock mera i författarens hemland än här. Men äfven hos oss torde mången efter att ha läst några sidor lägga ifrån sig boken såsom tråkig, i saknad af intriger och spännande tilldragelser. Andra åter göra sig kanske möda med att sträfva igenom den, därför att det nu en gång är på modet att läsa »Jörn Uhl». Men alla de, som här känt igen en eller annan sida ur sitt eget lifts historia, de skola säga Gustav Frenssen ett tack för hvad han skrivit »om synd och sorg, om hembygd och fosterland, om trofast kärlek och redbart arbete, sådant som hvar och en bör kunna förstå».

Clara Wahlström.

Två dikter.

I.

*Som flammad upp i stocknandets extas
mot åsens skogsrand dalar solens skifva.
Ett ensamt moln, en solhvit sensitiva,
slår gyllne ut i rymdens ljusoas.*

*Och stor går solen bakom lila-rand
i strålningshöga, bäfvande minuter;
så djup en blick, en signad blick sig sluter
och öppnas sakta mot ett annat land.*

*Så stor blir kvällen; som i stilla ve,
långs åsen glöden djupnande sig sprider.
En ensam fågel lyfter tyst och glider
bort öfver åsen att få solen se.*

II.

*I höstkvälldunklet kalla
den sista glöden dör.
Här under trädet hör
jag bladen trötta falla.*

*När dagen lyste klar
i gyllne stillhet gjuten
sin höstskrud glansomfluten
det stilla trädet bar.*

*Må än den snyfta smärtan,
vi sluta hårdt vår mun.
Blott i en ensam stund
få tårar våra hjärtan.*

Albert Henning.

»När kvinnor gå till val».

Så heter titeln på en artikel i den från och med i höst startade danska tidskriften »Det ny Aarhundrede». Det är emellertid icke de danska kvinnorna det gäller, ty så långt ha de ännu icke kommit, utan deras norska systrar, och det är en norska, fröken Kaja Geelmuyden, som på ett lifligt och målande sätt skildrar den kommunala rösträttsfrågans uppkomst och utveckling i hennes fädernesland. Vid flerfaldiga tillfällen har Dagny behandlat den märkliga epok i den nordiska kvinnans historia, då i följd af lagen af den 29 maj 1901 norska kvinnor erhöles kommunal röst- och valrätt. Särskildt lämnades i artikeln »Några ord om kvinnans kommunala rösträtt i Norge» (häft. 8, årg. 1902) af Ann Margret Holmgren en ganska utförlig historik öfver rörelsens fortgång. Någon återblick på själfva lagförslaget och dess första praktiska tillämpning torde således vara obehöflig. Däremot erbjuder kvinnornas rösträtts-historia, så ny den än är, en hel del detaljer, som äro både nöjsamma och lärerika. Vi anteckna därför några af dem efter den ofvan omnämnda danska tidskriften.

Det är 1901 års kommunalval, det första, då kvinnorna gingo med, hvarom frågan gäller. Af hela valmassan utgjorde kvinnorna $\frac{1}{3}$, af 633,487 röstberättigade voro 231,064 kvinnor. Deltagandet i valet var bland landskvinnorna på de flesta ställen lamt, i genomsnitt endast 9,4 %. Intresset var föga lifligt på landsbygden, där man ju gärna förhåller sig misstrogen mot allt nytt. I omkring $\frac{1}{5}$ af landskommunerna afgåfvos inga röster af kvinnor. Däremot var deltagandet i städerna i allmänhet lifligt; i medeltal 48 % (manliga röstande i städerna 57 %). I många mindre städer var de röstberättigade kvinnornas deltagande ännu mycket starkare, ända upp till 80—90 %. I en del större städer däremot ganska ringa.

Af de valda 12,428 representanterna *) voro 98 kvinnor, däraf 86 i sammanlagdt 27 städer och endast 12 i landskommunerna. I en stad (Kristiansand) valdes 7 kvinnor, i 5 städer 6, i de öfriga från 5—1. I 33 städer valdes ingen kvinlig representant. Till

*) Medlemmar i »Kommunestyret», motsvarande våra stadsfullmäktige och kommunalnämnder.

suppleanter valdes 160 kvinnor, däraf 105 i städerna och 55 i landskommunerna.

I allmänhet visade det sig att kvinnorna, ehuru de äfven uppträdde med »egna listor», denna gång röstade med sina partier, eller rättare med de partier, hvartill deras erfarna manliga omgifning hörde. Det är ju alltid blott ett fåtal, så väl bland kvinnor som män, som sitta inne med en egen mening om offentliga saker och personer. Partiernas ihärdiga agitation gör också sitt till att i sista ögonblicket påverka de röstande. Flera kvinnor, som annars röstade med politiska partier, begagnade sig för öfrigt i stor utsträckning af namnöfverflyttningsrätten, nämligen att rösta på de andra listornas kvinnonamn, när dessa voro särskildt tungt vägande. Det var också orsaken till, att de kvinliga namnen på den »opolitiska listan» i Kristiania fingo flera röster än de manliga.

Högern fick på de flesta ställen stor majoritet vid valen, hvilket icke obetydligt tillskrefs kvinnornas deltagande. Konservativa hedersmän, för hvilka kvinlig rösträtt några månader förut varit en fasa och en styggelse, spatserade nu helt gladeliga till valurnan med sin äkta häft, som antingen hon ville eller inte skulle hjälpa till att hålla de afskyvärda socialisterna stängna. Socialisterna och deras traktan efter andras gods var nämligen den skräckbild, som högerpartiet öfverallt målade på väggen för att föra förvillade själar in på den säkra vägen. Högertidningarna voro, sedan valresultatet blef känt, också särdeles artiga mot damerna och tackade för god hjälp. Motsatsen var förhållandet med venstertidningarna. Så gaf »Dagbladet» i Kristiania uteslutande kvinnorna skulden för partiets nederlag, men tröstade sig själf och sina läsare därmed, att vid stortingsvalen, då kvinnorna *icke* voro med, skulle allt gå bra.

På sina ställen i Vestlandet, där man ännu spårar efterdyningar af den pietistiska rörelsen, underlät arbetsklassens kvinnor af religiösa skäl så godt som helt och hållet att rösta. Beträffande socialisternas kvinnor är det att lägga märka till, att de öfverallt unddrogo sig samarbete med de andra kvinnorna och endast verkade inom sitt parti. Trots alla onda spådomar fick detsamma emellertid ingen stark röstöfvervikt vid valen.

* * *

Frågar man, fortsätter den norska förf., om man redan nu kan spåra någon verkan af kvinnornas deltagande i det offentliga lifvet, blir svaret obetingadt jakande. Icke så att förstå som om

någon kvinna hittills åstadkommit någon revolution inom kommunalförvaltningen eller (kanske på ett undantag när) bragt någon större fråga å bane, som ej lika väl kunnat uppställas af män. Mångestädes förhålla sig de kvinnliga kommunalmedlemmarna tills vidare passiva, emedan de ännu ha mycket att lära i rent formellt hänseende. I Bergen hålla kvinnorna ett privatmöte före hvarje sammankomst, där frågorna på föredragningslistan genomgås och diskuteras. En kvinnlig kommunalmedlem i en af de större städerna skrifer: »hvad jag först och främst har lärt mig på sammankomsterna är konsten — att tåga. Det slöseri med ord, som där bedrifves, är i hög grad motbudande. Ingen kvinna har ännu försyndat sig i det afseendet; därför blir hon hörd, då hon har något att säga».

I en landskommun, Eidsvold, där en särdeles duktig kvinna sitter i kommunalnämnden, har denna varit invald i en komité af 5 medlemmar, som haft att välja mellan flera alternativ rörande en ny landsvägslinie. Ehuru hon i komitén var ensam om sin mening, fick hon i »Heredsstyret» efter en liflig debatt pluralitet för »sin» linie, ett ganska märkligt fall inom en landskommun.

I Kristiania med sin jämförelsevis fåtaliga kvinnliga representation — endast 6 af 84 (2 höger, 2 opolitiska och 2 socialister) — är man så lycklig, att i fru Ragna Nielsen äga en representant, hvars energiska personlighet och outtröttliga arbetskraft redan länge varit erkänd och uppskattad af alla partier. Hon blir också mycket tagen i anspråk och hennes klara praktiska blick och oförskräckta kritik utöfvar redan ett märkbart inflytande, icke minst i ekonomiska spörsmål, där hon åstadkommit en rubbning i den häfdvunna principen att *tala* om ekonomi, i stället för att genomföra den praktiskt i detaljer. Hennes kritik bl. a. af det dyrbara systemet vid det kommunala skolväsendets förvaltning och dess konsekvenser har väckt mycket stor uppmärksamhet och själfallet äfven mycken opposition.

Men den egentliga verkan af kvinnornas rösträtt består i den större respekt, som numera ägnas kvinnornas arbete och meningar, i synnerhet inom de kretsar, där man förr icke erkände möjligheten af att de kunde utöfva något offentligt inflytande. Inom liberalare kretsar ha ju norska kvinnor redan i flera år ansetts som männens jämlikar och arbetskamrater — åtminstone i teorin. Nu har teorin vunnit tillämpning i praktiken, i det kvinnor i större utsträckning erhålla åtskilliga värf, lönade och olönade, där deras gåfvor och anlag kunna komma till sin rätt. Och icke af minst betydelse är det ryggsöd, som detta erkännande skänker åt många rättänkande men

försagda kvinnor, hvilka nu få se, att deras likar göra sig gällande inom det offentliga lifvet och där kämpa för sitt köns uppfattning af sociala och moraliska frågor, utan hänsyn till den gängse meningen.

I skol- och fattigstyrelse, i »værgeraad» *) och sjukhusinspektioner, i alla slags komitéer och utskott blifva nu kvinnor invalda. Så meddelar »Nylændes» sista nummer i en interview med en kvinlig medlem af Kristiania »kommunestyre», därtill första suppleant i öfverstyrelsen, att i de flesta fasta komitéer hafva kvinnor blifvit insatta, nämligen: i »handtyrkerstipendiekomitéen» komitéen för de kommunala badinrättningarna i »reguleringskommissionen» i »kyrkouppsyningskomitéen». Dessutom sitta kvinliga medlemmar i »krematoriekomitéen», i »bastionkomitéen» (Akershus-vallarna), i »katedralkomitéen» och kontrollkomitéerna för stadens sjukhus och fängelser. Därtill bör läggas, att vid stortingsvalen för Kristiania förliden sommar assisterade samtliga kvinliga kommune-representanter i vallokalerna och tvänne af dem deltog som styrelsesuppleanter i valnämndens arbete och underskrefvo dess protokoll.

Men för att återgå till uppsatsen i »Det ny aarhundrede» så slutar den med följande tankvärda ord:

»På ett möte i Drammen yttrade en kvinlig föredragshållare före valet: 'Vi komma till det offentliga lifvet med våra enkla begrepp om rätt och orätt. Låt oss icke skämmas för denna vår naiva ståndpunkt'. — Hoppet om att kvinnorna skola döma efter sitt samvete, med förbiseende af alla partihänsyn, synes hittills hållit streck, i alla händelser hvad de kvinnor angår, som äga en öfvertygelse. Och vi tro ej, att någon ångrar eller beklagar att hafva släppt in kvinnan i det offentliga lifvet».

Litteratur.

I Pagodernas land. Roman af *Jane Gernandt-Claine*.

Hur gärna skulle man ej i den bok Jane Gernandt-Claine sist skänkt oss vilja stryka ett streck öfver romanen och endast ha kvar den fängslande skildringen af det sagolika land, hon kallar Pagodernas, dit så sällan en nordbo förrirrar sig, hälst en nordbo med konstnärsblick och diktarfantasi. Man skall icke finna bokens karaktär angifven af romanen; denne är blek, uppkonstruerad och kvalmig.

*) Ett slags förmyndarråd öfver försummade barn.

Det är miljön, där den är inpassad, som äger lif och verklighet. Ju mer man fördjupar sig i boken, ju mer undrar man öfver disproportionen mellan den praktfulla ramen och den färglösa bild, den innesluter, och man måste fråga sig, hvarför förf., i stället för att endast ge sig själf i de växlande intrycken från den mystiska fjärran östern, hon tyckes känna så väl, invänt i skildringen ett slags handling med skengestalter, hvilka ej ens ha den förtjänsten att verka nya.

Ty man behöfver icke vallfärda så långt som till Bortre Indien och Rangoon, staden vid Iravaddis mynning, för att påträffa typer för den moderna unga romankvinnan, liknande dem fru Claine presenterar för oss. De äro, Gud nåde oss så visst, alltför mycket barn af vårt gamla vesterland för att man ej skall känna igen dem i denna främmande omgivning. På en gång reflekterande och obehärskade, kalla och sensuella, sådana framställas nu en gång för alla representanterna för »das neue Weib» och med ledsnad åter finner man äfven i Pagodernas land varianter af arten. Den af ett instängdt, sysslolöst lif halft ihjältråkade tjuugoåringen med den underliga rasblandningen i blodet, som kastar sig i erotiska äfventyr af purt okynne, hon är ju allbekant, men att också den klara, besinningsfulla unga kvinnliga läkaren med det höga lefnadsmålet och den varma arbetsentusiäsmen skall falla ett viljelöst offer för lidelsen till en och samma bedårare, en halfgammal Don Juan, en odåga, som lefver på sin birmanska hustrus guldhögar, och som filosoferar öfver buddistiska religionssystem och kurtiserar i samma andedrag, detta förvånar oss mera. Det märkligaste af allt är dock att, då en blodig katastrof ändrar denne epikurés lif, han i dödsminuten ger den unga doktorn, det sista af sina många offer, ett testamente som heter: »glömska i arbete». I sanning ett något sällsamt slutackord i en symfoni, sammanväfd af de tvänne ledmotiven: nirvana och erotik.

Men, som sagdt, romanen är icke det väsentliga, man kan försöka lämna den åt sitt värde för att vid förf:s hand fördjupa sig i det intressanta, för den vesterländska kulturen så främmande landet i fjärran östern. Hon har själf lefvat i »det Kosmopolis, som kallas Rangoon» och gjort sig förtrolig med den brokiga, af Asiens alla folkslag sammansatta människohop, som rör sig på dess gator. Stadens egendomliga, halft europeiska, halft asiatiska fysiologi, de karaktäristiska smådragen hos folket, naturen, klimatet, växtvärlden, allt har hon med vaken blick studerat och låter det i skiftande bilder glida förbi läsarens öga. Men framför allt är det arkitekturen, sådan den framträder i de fantastiska birmanska pagodtemplen, som slagit an på hennes fantasi. Templen äro ju i Birma, som annorstädes, uttrycken för folkets religiösa åskådningssätt, och ett spekulativt sinne kan icke undgå att fördjupa sig i och grubbla öfver innebörden af buddismens »nirvanatro», där endast *ett* är visst, att alltets slutliga mål är »den fullständiga tillintetgörelsen af den villa, som är lifvet».

Det finnes mycket om Buddha-Gautama, den »Helt Upplyste», »den Välsignade», och den världsgåta, som inbegripes i dessa namn

i denna bok, och det är som om Jane Gernandt-Claines något be-slöjade och ibland af en viss oklarhet, behäftade skrifsätt, skulle vara särskildt afpassadt för att återge ett religionssystem, så byggdt på det ofattbara som det, hvilket har sin vagga i Pagodernas land.

Men jämte de religiösa spekulationerna innesluter verket, som nämnt, äfven verklig reseskildring af stort intresse, hvilket förhöjes af de fina efter fotografier återgifna bilder af birmansk byggnads-konst och birmanska folktyper, som förekomma här och där i boken.

L. D.

*

Ljud i natten. Berättelse af *Helena Westermarck*.

»Ljud i natten» är den vackra, suggestiva titel den älskvärda finska författarinnan gifvit sin senaste bok. Det är också som en slags drömsyn berättelsen glider förbi, den äger en dröms obestämda konturer, och bild på bild flyta som i sömnen i hvarandra, växla och utplånas, beröfvade verklighetens skarpa begränsning af tid och rum. Scenen är nutidens, de personer, som uppträda äro våra samtida, men handlingen visar på ett förflutet och de händelser, som skapat de människors öden vi i boken lära känna, ha för länge sedan passerat. Dramat är redan utspelt, vi få endast i andra hand följa dess utveckling.

Detta kompositionssätt är icke nytt, alla *jag-romaner* t. ex. äro ju byggda på reminiscens-motiv och många af dem höra ju till litteraturens pärlor. Men *ett* ha de likväl emot sig, hur förträffliga de för öfrigt kunna vara och hur framstående som konstverk, den förväntningens spänning hvarmed läsaren afvaktar intrigens upplösning, som endast författaren har nyckeln till, den går man miste om. Man vet ju på förhand »hur det går».

Helena Westermarcks berättelse är ej heller anlagd på att spänna nyfikenheten. Kanske alltför litet så för att hålla intresset vid makt för de däri uppträdande tämligen konturlösa gestalter, hvilkas lefnadssaga förf. mer antyder än utvecklar. Likväl är det ingen egentlig »jag-roman», som bjudes oss, ehuru läsarens roll blir densamma: åhörarens, icke åskådarens. Den redan grånade Helsingforsprofessorn, som kommer åkande i den stjärnklara vinterkvällen till sin vän från fordom, den i en aflägsen landsbygd bosatta provinsialläkaren, har liksom denne sitt lifs roman redan bakom sig, och det är i ett nattligt samtal mellan vännerna man lär känna deras historia. Äfvenså är det en i nattens stillhet frampressad bekännelse om en halft föngäten ungdomskärlek och ungdomsförvillelse samt den slagskugga, följderna däraf kastat öfver ett helt människolif, hvilken uppenbarar sambandet mellan Helsingforsprofessorn och den medelålders kvinnan — hon, som talar i natten — och hvilkas öden efter många långa år genom en egendomlig tillfällighet åter kommit att korsa hvarandra. Allt är vackert, fint berättadt, med här och hvar en poetisk fläkt öfver framställningen, som verkar i hög grad fängslande, men, som redan antydts, det

fasta greppet i verkligheten saknas, och därför förflyktigar intrycket snart — som en dröm.

Och hvarför har ej förf. låtit oss få veta litet mera om hvad som morgondagen bär i sitt sköte? Hvarför har hon endast låtit oss lyssna till nattens röster och ej visat oss något af den dag, som följer? Man skulle ju gärna velat se framtiden afslöjad för sig, icke deras hvilkas lefnadssaga redan synes fullbordad, utan de båda unga flickornas, hvilkas ljusa gestalter skymtat ett ögonblick i nattens dunkel.

Men troligen har förf. velat gömma deras historia till ett senare arbete. Det vi nu ha framför oss är ju endast en del i den serie, som under den gemensamma titeln »Tecken och minnesskrift från adertonhundratalet» inleddes med romanen »I fru Ulrikas hem». På »Ljud i natten» har man således att vänta en fortsättning, och det är denna, alla de många vännerna till fröken Westermarecks författarskap med långtan emotse.

L. D.

Drift — förälskelse — kärlek. Ett föredrag för studenter af *Th. Klaveness.*

De, som hylla satsen om en fullkomlig förtegenhet af allt som rör könsförhållandet, blifva — man kan godt säga, Gud vare lof — allt mer tunnsådda. Det börjar stå allt mer och mer klart för den upplysta nutidsmänniskan att sedlighetsspörsmålet kan och får ej tigas ihjäl. Men därför står det ej mindre fast, att det om någonting bör tagas på med rena och varsamma händer och att för dess rätta förstående fordras en ingående kännedom af människonaturen och en djup och osviklig människokärlek. Lyckligtvis saknas ej personligheter med denna kännedom och denna kärlek, som behjärtat tidens nöd och stå färdiga att räcka en stödjande hand åt de många, som famla i mörkret. De nordiska länderna äga många sådana upplysta, allvarliga ungdomsledare, som i tal, skrift och handling förstått kasta ljus öfver sedlighetsproblemet. En af dessa är den framstående norske prästen Th. Klaveness. Hans ord i tidens viktigaste spörsmål förklinga aldrig ohörda, ja, de ha visat sig äga en sådan kraft, att de genljuda ej blott inom den menighet i Kristiania, där han är satt att verka, utan långt utanför landets gränser.

Det är därför medglädje man finner, att ett af hans många betydelsefulla inlägg i sedlighetsdiskussionen kommit inom räckhåll för den svenska allmänheten. Dess titel är den ofvanstående och föreligger i en liten skrift, utgifven i somras på P. A. Norstedt & Söners förlag.

Klaveness sätter sedligheten och skönlitteraturen i nära samband med hvarandra och påvisar den ständiga växelverkan, som spåras mellan de båda. »Om en stor del af nutidens litteratur måste det sägas», så lyder förf:s dom, »att den dragit ned kärlekslivet i alldaglighet och smuts, samt kommit flertalet af våra unga män att förlora aktningen för detsamma, tron på det och förmågan till det».

Här bör man komma ihåg, att det är till den *studerade ungdomen* han ställer sina ord, den för hvilken litteraturen utgör en väsentlig lifsfaktor. För arbetsklassens ungdom fordras ju andra utgångspunkter för klagörandet af sedlighetsbegreppet.

Att redogöra för den i hög grad tänkvärda lilla skriftens innehåll torde ej vara nödvändigt. Argumenten för ett sedligt lif blifva i det stora hela alltid desamma, fastän formen för argumentationen växlar och det är dennes större eller mindre kraft, som afgör verkningskraften af den argumenterandes ord. Men ju mer man följer den norske talarens utveckling af ämnet, ju mer måste man beundra styrkan i hans bevisföring, värmen i hans föredrag och den upphöjda sedliga öfvertygelse, som besjalar hvarje hans ord. Därtill den stora enkelheten och den för all norsk värtalighet så frappanta egenskapen att med ett par ord fastslå en sanning och att liksom etsa den in i åhörarens eller läsarens medvetende. Man skulle vilja tillropa hvarje uppfostrare, hvarje ung man — ja hvarför icke hvarje ung flicka: läs skriften! Det är ett litet häfte om 28 sidor blott och den är snart genomgången.

Ja, jag vill särskildt betona, att den är lika ägnad att verka etiskt uppfostrande för den kvinliga ungdomen som för den manliga. För öfrigt förekommer ingenting däri, som kan vara sårande för ett finkänsligt sinne. Det är visserligen till vuxna, utvecklade människor förf. talar, och han förutsätter, att åhörarne ej äro okunniga om lifvets skuggsidor, men han är en moralist, ingen hygieniker.

Äfven om det är sant, att varningen för sedliga förvillelser är långt mera af nöden för den unga bildade mannen än för den unga flickan af samma samhällsklass, så står ju litteraturen och allt hvad den innesluter af ondt som godt lika öppen för dem båda. Det allvarliga gif akt! förf. höjer mot den moderna tidens allt för långt gångna esteticismen, hvilken, som han säger, »håller på att inkräkta hela andelivvet med undanträngande af både moral och religion» gäller därför i lika hög grad den unga kvinnan, ja, innebär kanske en ännu större fara för henne, i betraktande af hur mycket starkare vanligen känslan spelar in i en kvinnas väsen. — Med ett ord, Klavens' »föredrag för studenter» bör icke stanna inom den akademiska lärosalen utan gå ut öfver hela landet för att inpränta hos de unga, att i kärleksförhållandet mellan man och kvinna fordras, kanske mer än i andra lifslägen, att vi skola vara »människor med vilja och karaktär».

L. D.

*

Feminismens moral. Föredrag af *Frida Stéenhoff*. (Harold Gote).

Härmed i sammandrag föredragets grundtankar:

Kvinnofrågan är död, *feminismen* har som en fågel Fenix uppstått ur dess aska. Feminismen är ett senare, modernare, alltså friare och storslagnare stadium af det, som med ett föräldratt namn kallats kvinnofrigörelsen. I Sverige har man ännu icke kommit till ett rätt förstående af ordets innebörd; feminismen ligger f. n.

ovanligt nere hos oss, jämfördt med hvad som är fallet i de stora kulturländerna. Orsaken är den, att det är alltför försiktiga och moderata andar, som tagit rörelsen om hand. Att som dessa skriva »en lugn och sund utveckling» på sin fana är det förkastligaste af allt; ungdomen kan icke väckas af något »som icke bränns», »icke brinner», lugn och sundhet förkväva »det friboret mänskliga».

Och vidare: Den moderna mannen har egentligen bättre än kvinnan fattat feminismens idé, och Frankrike har att uppvisa dess noblaste representanter. Det är äfven därifrån de fina distinktionerna på den moderna manstypen leda sitt ursprung: *arrivister* (af verbet arriver = komma fram) de, hvilka endast tänka på sin karriär; *blaserade*, de, som hela sitt lif äro trötta i andan; *feminister*, de, som tro på en »själsförsoning mellan man och kvinna.» — De svenska männen äro vid jämförelse sorgligt efterblifna. Lyckligtvis finns det ett samhälle i vårt land, som utgör ett undantag. Det är Sundsvall. Sundsvalls män ha kallat fru Stéenhoff att inför dem tala om kvinnorörelsen. Ergum är »själsföreningen» där en »fait accompli». Tack vare Sundsvall kan, intygar förf., Sverige ännu häfda sin plats bland de kulturbärande nationerna.

Feminismen vill en nydaning på det moraliska och materiella lifvets alla områden. I all synnerhet på det förstnämnda. Den har uppdagat att ingen af människonaturens önskningar och passioner äro förstörande krafter, bara de lämnas att fritt utveckla sig. Vidare har feminismen gjort den stora upptäckten »att människan fysiskt — kroppsligt — har både hjärta och hufvud». — (För dem som möjligen hos dess adepter betvivlat det senares förekomst, är denna upplysning af vikt.) Den fritager sig från »manin» ett åtskilja själ och kropp. Egentligen äga vi väl bara af den senare sorten, sedan feminismen funnit ut, att alla »själsyttringar äro egenskaper hos materien, lämnande därhän hvad som finns bakom?»

Ingenting är dock mer af nöden att reformera än familjeinstitutionen, säger fru Stéenhoff. Sådan den nu är, är den kärlekens död. Därför skall den afskaffas. Men det är ej blott kvinnan, hustrun, modern, som skall befrias från sitt träldestillstånd. Feminismen vill äfven *barnets* emancipation. Barnet skall äga rätt att själf välja sina uppfostrare. Den nyfödde vill icke längre lefva som parasit, han vill ej vara något »personligt godtyckes offer». Han underkastar sig endast *lagarna* och häfdar redan från vaggan sin ställning som fri medborgare. Bort med den samhällsvillfarelse, som heter föräldrar! Barnet är rikt, framtidens arbetskapital. Det behöfver därför ej lefva på allmosor.

Men först och sist kräfva feministerna en revolution på erotikens område. Äktenskapsidén är den mest föräldrade, förkastliga af alla idéer. Den sexuella friheten är första villkoret för karaktärens värdighet. »Det nuvarande lagliga bandet mellan man och kvinna är i princip en stagnerad orättfärdighet, ett legitimeradt slafveri.» — Lyckligtvis ha de moderna diktarna börjat lossa på bojorna, de ha frambesvurit någonting som heter den »inter-sexuella»

moralen, hvilken, »då den en gång blir färdig (ännu har den icke kommit så långt), skall sammanfalla med tidens högsta kraf på sanning och rättvisa.»

Detta några antydningar om innehållet i den broschyr, som bär ofvanstående titel. Jag har sökt återgifva detsamma i förf. egen stil: den korthuggna, kärnfulla, orakelmässiga strofbyggnaden, där hvarje ord öppnar tankevidder af ett förbluffande perspektiv. På 33 små glestryckta blad har förf. åstadkommit det, som våra filosofer och samhällsförbättrare icke lyckats klargöra i många volymer eller i programtal på tre å fyra timmar i streck: den sociala frågans lösning, äktenskapsproblemet däri inbegripet. Gör mig det efter! Hvad det senare problemet angår, synes emellertid förf. haft några dubier om lättfattligheten af de filosofiska utläggningar, hon lyckliggjort världen med i »Feminismens moral». Hon har därför velat popularisera dem och gifva dem, så att säga, handgriplighet genom skönlitterär omklädnad. Och så har hon skrivit en programroman med titeln: »Det heliga arvet». Då jag inte råkat få se boken, kan jag inte yttra mig därom. Jag misstänker dock att jag, tyvärr, är alltför mycket barn af »den sunda och lugna utveckling», som, vägd i feminismens moraliska vågskål, befunnits vara så lätt, för att jag skulle kunna tillgodogöra mig dess nya sanningar.

L. D.

Föreningsmeddelanden.

»Kvinnobildningen i Amerika» var ämnet för professor Hj. Edgrens i hög grad intressanta föredrag, hvilket hölls måndagen den 23 nov. å K. F. U. M:s stora sal, utgörande den tredje föreläsningen i den af Förbundet ordnade serien. Tack vare föreläsarens älskvärda medgifvande kommer föredraget i sin helhet att inflyta i Dagny, hvarför vi nu ej meddela något referat öfver detsamma.

•

Öfver »Emigrationen och ungdomsproblemet i Amerika» har fröken Cecilia Milow talat den 30 november å samma lokal. Äfven till detta föredrag skola vi sedermera återkomma.

Från skilda håll.

En kvinlig läkare medlem i en kungl. komité. K. m:t har, i anledning af en förliden riksdag väckt motion, uppdragit åt en komité att verkställa utredning rörande hvilka åtgärder från samhällets sida böra vidtagas för att på ett humanare och tillika verksammare sätt, än för när-

•

varande äger rum, motarbete de smittosamma könssjukdomarnas spridning och därefter till k. m:t inkomma med det förslag, hvartill samma utredning må föranleda. Bland komiténs medlemmar har äfven invalts en kvinna, *med. lic. Alma Maria Katarina Sundqvist*. Öfriga ledamöter äro landshöfdingen P. Isberg, ordförande, öfverläkaren vid sjukhuset S:t Göran, docenten vid Karolinska institutet M. Möller, docenten vid samma institut E. Sederholm, sekreteraren hos öfverståthållareämbetet A. H. von Sydow, direktören O. Westerberg och häradshöfdingen, f. d. hofrättsassessorn J. H. O. Wold.

Det att äfven på högsta ort nödvändigheten insetts af att inhämta en kvinlig läkares råd och erfarenhet i en fråga, som i lika hög grad berör det kvinliga släktet, är särdeles glädjande erfarenhet. Den erfarenhet dr Sundqvist förvärfvat sig på berörda område genom sin verksamhet som läkare vid afdelningen för kvinno- och veneriska sjukdomar å de af Stockholms stad sedan halftannat år inrättade Allmänna poliklinikerna för obemedlade å norr och södermalm bör äfven göra henne särdeles skickad för sin uppgift.

*

En kvinlig kontoristförening har nu kommit till stånd i vår hufvudstad. Uppslaget därtill förskrifver sig från ett förliden vinter af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnad samkväm, där de kvinliga butikbiträdenas förhållanden framlades i ett föredrag af fröken Adelborg, och har frågan sedan diskuterats på åtskilliga möten. — »Den kvinliga kontoristföreningen» har emellertid kommit tillstånd på initiativ af butik- och kontorskårens egna medlemmar och dess styrelse är vald inom densamma. — Föreningens ändamål är att genom sammanslutning verka för inom handelsvärlden arbetande kvinnor; att arbeta för väckande af solidaritets- och ansvarskänsla inom kåren samt för dess andliga, sociala och ekonomiska höjande. — För att vinna dessa mål skall föreningen söka förmedla platser för dess medlemmar och anordna kurser i de ämnen, som särskildt kunna vara af gagn inom handelsvärlden; vidare sätta i gång samkväm med föredrag, sång, musik, diskussioner m. m.; när tillgångarna det medgifva i »egen lokal». — Till framtidsplanerna hör inrättandet af en understöds-kassa.

*

Hyllning för fröken Alexandra Gripenberg. Den 12 sistlidne november hade, meddelas det från Finland, Finsk kvinnoförening inbjudit fröken Gripenberg till en fest i finska teaterns foyer i anledning af fullbordandet af hennes fundamentala verk: »Reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning». Den vackra festen, hvari öfver 100 personer deltog, var, utom det anslående i själfva ändamålet, äfven märklig på så vis, att representanter för olika stridande partier där sutto sida vid sida, något i dessa tider ovanligt i Finland, och hvilket bevisar den rangplats fröken Gripenberg såsom personlighet och författarinna intar bland sina landsmän. Under festen anlände, jämte en mängd andra telegram, äfven ett från Svenska Kvinnornas Nationalförbund i Stockholm.

*

Reformer inom det danska skolväsendet. De danska kvinnotidningarna bringa det för kvinnosaken glädjande meddelandet, att till följd af ett regeringsbeslut kvinnor numera skola äga tillgång äfven till högre ämbeten inom kommunens skolväsende under samma villkor som för män, ja, att t. o. m. ett ämbete som *Köpenhamns skoldirektör* kan beklädas af en kvinna.

I anledning af denna reform skriver tidningen »Kvinden og Samfundet» under rubriken »En seger», bland annat följande: »Det, att kvinnorna tillkämpat sig tillgång till *alla* öfverordnade platser inom folkskolans styrelse samtidigt med att den nya folkskolelagen för henne öppnat adjunksämbetet, är ett anmärkningsvärdt framsteg för vår sak. Länges har visserligen den höga ståndpunk, kvinnans arbete inom skolan intagit, varit erkänd, men först nu har man gifvit henne rätt att därinom bekläda äfven de ledande platserna. Den nya förordningen har omedelbart vunnit praktisk tillämpning, då den 1 november lärarinnan fröken Matthea Haunstrup blifvit utnämnd till inspektör öfver en af Köpenhamns största skolor. För 9 år sedan erhöLL visserligen Köpenhamn sin första kvinnliga skolinspektör, fröken Henriette Petersen, men hennes ekonomiska villkor voro ej jämställda med en manlig inspektörs. Den tiden kunde man nämligen ej tänka sig, att när en kvinna erhöLL samma ställning, hon äfven skulle uppbära samma lön. — Vi hoppas, tillägger tidningen, att detta är första steget mot målet: »samma lön för samma arbete».

*

Mommsen om kvinnofrågan. En person, som haft tillfälle att lära känna den nyligen afidne store lärde i hans privatlif, meddelar i den tyska kvinnotidskriften »Neue Bahnen» i de varma minnesord, hon ägnar den afidna, äfven dennes tankar rörande kvinnofrågan. Förf. till minnesrunan hade med anledning af stiftandet af ett gymnasium för kvinnlig ungdom i Köln mottagit bref från Mommsen, hvari han bl. a. yttrar:

»Och kvinnofrågan? Ni har ju så tillvida rätt att ödet drabbar kvinnan tungt, ja, ofta krossar henne, och företrädesvis de bättre och de bästa. Men har ni också ej tänkt på, att det ej går männen annorlunda, att äfven bland dem utaf hundra knoppar endast *tre* komma i blomning, endast *en* bringar frukt? Naturen är grym och far fram med full maskin utan att fråga efter de lidanden hon vållar. Om den gode Guden, då han ser sig omkring i världen, funne att allt är ganska godt, vore det skaparfåfånga. Kvinnofrågan håller jämna steg med mansfrågan, men mänsklighetsfrågan står öfver dem båda. Den kan väl af Bismarcks-naturer något förryckas ur sitt läge, men icke lösas, ännu mindre förbättras.»

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendier.

För år 1904 finnas hos stipendienämnden till ansökan följande stipendier:

- 400 kr. för kurs vid högre lärarinneseminariet (Stockholms stads stipendium);
- 300 kr. för idkande af akademiska studier (fritt stip.);
- 325 kr. för barmorskekurs (Norrbottens stip.);
- 260 kr. för sjukvårdskurs (Västerbottens stip.);
- 200 kr. till barmorskekurs för kvinna med elementarskolebildning (Väster-norrlands stip.);
- 200 kr. för gymnastikkurs (Jämtlands stip.);
- 200 kr. för kurs vid folkskolelärarinneseminarium (Jämtlands stip.);
- 200 kr. för kurs vid småskolelärarinneseminariet i Karlstad (Värmlands stip.);
- 200 kr. för kurs i trädgårdsskötsel (Göteborgs och Bohus stip.);
- 200 kr. för kurs i barnavård (Göteborgs och Bohus stip.);
- 300 kr. för kurs vid folkskolelärarinneseminarium (Södermanlands stip.);
- 225 kr. för sjukvårdskurs (Västmanlands stip.);
- 260 kr. för kurs vid högre lärarinneseminarium (Skaraborgs stip.);
- 200 kr. för kurs i barnavård (Östergötlands stip.);
- 260 kr. för kurs vid folkskolelärarinneseminarium (Kopparbergs stip.);
- 225 kr. till kurs för utbildning i hönsskötsel (Gottlands stip.);
- 200 kr. för sjukvårdskurs (Uppsala stip.);
- 225 kr. för kurs vid Tekniska skolan i Stockholm (Blekinge stip.);
- 200 kr. för kurs vid fackskola i huslig ekonomi (Jönköpings stip.);
- 200 kr. för sjukvårdskurs (Malmöhus stip.);
- 200 kr. för sjukvårdskurs (Kristianstads stip.);
- 400 kr. för kurs vid folkskolelärarinneseminarium (Örebro stip.);

Vidare finnas från särskilda donationsfonder, till ansökan två stipendier för medicinska studier, ett å 400 och ett å 500 kr., samt ett resestipendium å 350 kr. från Evelina Fahnehjelm's stipendiefond, att utdelas med förmånsrätt för lärarinna, anställd vid Wallinska skolan i Stockholm.

Stipendieansökningar ställas till Fredrika-Bremer-Förbundets stipendienämnd, Stockholm, *innan den 15 Februari 1904.*

För rätt att söka länsstipendium fordras intyg, att sökande är, och vid tiden för ansökningens inlämnande, under *minst två* år varit mantals-skrifven inom det län, hvarifrån stipendiet sökes.

Illustrerad
Julkatalog

sändes
till landsorten
på begäran
gratis och franko.

Stor

Jul-Exposition

öppnas

Den 1 December

i min butik

Regeringsgatan 26.

Herm. Meeths,
Stockholm.

HOLMQVISTS Handelsinstitut

GÖTEBORG, är afgjort Västra Sveriges största, fullständigaste och mest renommerade handelsläroverk. 19:de arbetsåret. 12 speciallärare. Årskurser, terminskurser. Inträde helst vid terminens början, 20 Aug. och 12 Jan. Plats anskaffas i flesta fall. Holmqvists skrifmetod är landets mest spridda och af staten antagen som normalmetod. Begär program.

Filip Holmqvist.

Öfverlärare vid Tekniska skolan i Stockholm, lärare vid Chalmerska institutet, ledamot af Svenska Revisorsamfundet.
(S. T. A. 016427)

Klagomål öfver svårighet att få köpa verkligt god Ättika har föranledt Liljeholmens Vinfabrik att tillhandahålla sin, sedan många år för god smak och fin arom kända Ättikssprit, på förseglade flaskor försedda med fabriken's etikett och spädningstabell.

Anmälan.

Dagny utkommer **1904** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* ... kr. 3.50.

För icke medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* » 5.00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrv bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Vademecum

var bland alla munvatten på hygieniska utställningen i Paris 1902 *det enda som erhöll högsta utmärkelse, Guldmedalj*, och detta i sin egenskap af »*antiseptiskt munvatten*» (antiseptique dentifrice).

Barnängens Tekniska Fabrik,

H. M:t Konungens hofleverantör
Stockholm.

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

*Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå:
Tunnelgatan 25.*

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.